

Regeringens proposition

1991/92: 76

om vissa förändringar av myndighetsstrukturen inom högskole- och studiestödsområdena, m.m.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som tagits upp i bifoga-
de utdrag ur regeringsprotokollet den 5 december 1991.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Per Unckel

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ändring av den centrala myndighetsstrukturen för högskoleutbildning och forskning. En förändring föreslås också av organisationen inom studiestödsområdet.

En ny organisation skapas som är anpassad till de krav som en från staten mer fristående högskola ställer. Ansvaret för utvärderingen av högskolan ges en fast form, medan själva utförandet av utvärderingen sprids till flera organ.

Förslaget innebär att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH) och forskningsrådsnämnden (FRN) läggs ner.

Två nya myndigheter bildas i stället, ett verk som har huvudsakligen servicieriktade funktioner gentemot universitet och högskolor och ett sekretariat med huvudansvar för utvärderingen av universitetens och högskolornas utbildning och forskning. Genomförandet av utvärderingen skall emellertid spridas på många olika institutioner. Avsikten är bl. a. att engagera Vetenskapsakademien, Vitterhetsakademien och In-

genjörsvetenskapsakademien för kontinuerliga och långsiktiga utvärderingsuppgifter.

Prop. 1991/92:76

Den nuvarande besvärsnämnden för högskoleutbildning får utvidgade uppgifter.

Förändringarna av arbetsuppgifter inom den centrala myndighetsnivån genomförs till vissa delar successivt.

Organisationen inom studiestödsområdet föreslås bli ändrad genom att nuvarande studiemedelsnämnder och vuxenutbildningsnämnder läggs ned och därmed upphör som självständiga myndigheter den 1 juli 1992. Centrala studiestödsnämnden (CSN) övertar myndighetsuppgifterna. Nuvarande kanslipersonal föreslås ingå i CSN:s kansliorganisation. CSN bör få inrätta samrådsgrupper.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 december 1991

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidsson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask.

Föredragande: statsrådet Unckel

Proposition om vissa förändringar av myndighetsstrukturen inom högskole- och studiestödsområdena, m.m.

Nya myndigheter för vissa uppgifter inom högre utbildning och forskning m. m.

1 Ett utvärderingssekretariat och en service-myndighet

Mitt förslag: Ett sekretariat med huvudansvar för utvärderingen av utbildningen och forskningen vid universitet och högskolor inrättas den 1 juli 1992. Sekretariatet skall arbeta främst genom initiativ, samordning och offentliggörande av resultat.

Huvudansvaret för genomförandet av utvärderingen av högskolans verksamhet knyts till flera organ, som är fristående i förhållande till såväl regering som högskolor, främst de vetenskapliga akademierna men internationell expertis skall också få en väsentlig roll.

En ny myndighet inrättas den 1 juli 1992 med uppgift att fullgöra serviceuppgifter åt högskoleenheterna m. m.

1.1 Bakgrund

Inom området högre utbildning och forskning finns idag flera centrala myndigheter och organ: universitets- och högskoleämbetet, utrustningsnämnden för universitet och högskolor, besvärsnämnden för högskoleutbildning. Även delar av forskningsrådsorganisationen, främst forskningsrådsnämnden, samt byggnadsstyrelsen har i viss mån uppgifter av motsvarande slag.

Sett i relation till verksamhetens omfattning är de resurser som avsätts för central verksamhet begränsade. Kostnaderna uppgår till mindre än en procent av den ekonomiska omslutningen inom högskolan. Det är självfallet viktigt att resurserna kan användas på effektivast möjliga sätt, så att de centrala insatserna är till nytta såväl för regering och riksdag som för verksamheten inom universitet och högskolor. I nuvarande ordning är resurserna splittrade. En förenkling av den centrala myndighetsstrukturen kan bidra till ett effektivare utnyttjande av resurserna.

Regeringens strävan är att så långt möjligt skapa förutsättningar för en längre gående decentralisering av beslutsfattande såväl inom högskolan som inom forskningsrådsorganisationen.

I kompletteringspropositionen för budgetåret 1991/92 angavs att det nuvarande centralt fastställda linjesystemet skall upphöra. En ökad fokusering på prestationer och examina skall ske på bekostnad av detaljerad styrning. Organisationen av utbildningen skall fortsättningsvis helt och hållet vara en lokal fråga. Vidare angavs att tjänster som professor fr.o.m. den 1 juli 1993 skall inrättas och tillsättas lokalt inom högskolan. (Prop. 1990/91:150 Bil. II:7 s. 71 ff., UbU 21, rskr. 389).

Det nya anslagssystem, som skall tillämpas för högre utbildning och forskning fr.o.m. budgetåret 1993/94, kommer att innebära ökad frihet för universitet, högskolor och forskningsråd både när det gäller valet av resursinsatser och när det gäller fördelningen i tiden av medelsanvändningen.

De förändringar, som högre utbildning och forskning nu står inför, motiverar också förändringar i den centrala myndighetsorganisationen. Behovet av centrala instanser styrda från regering och riksdag minskar. I stället bör det kunna lämnas utrymme för högskoleenheter och forskningsråd att själva bestämma behovet av att anlita gemensamma inrättningar. Huruvida en gemensam funktion skall finnas blir därmed beroende av om den uppfattas som nyttig och ekonomiskt försvarbar av brukarna.

Den svenska högskolan har i dag en betydande omfattning. Den ekonomiska omslutningen uppgick budgetåret 1989/90 till i det närmaste 14 miljarder kronor. Antalet årsstudieplatser inom den grundläggande högskoleutbildningen överstiger 150 000 och kommer att öka stadigt under de närmaste åren. Inom forskarutbildningen finns ca 12 500 aktiva studerande. Personalstyrkan överstiger 40 000 personer.

Verksamheten bedrivs på högskoleorter över hela landet från Luleå i norr till Lund i söder inom högskoleenheter av mycket varierande storlek.

Prop. 1991/92:76

1.2 Utvärderingsarbete

Den högre utbildningens och forskningens kvalitet är en självklar fokuseringspunkt såväl för det interna engagemanget inom högskolan som för det omgivande samhällets intresse.

Den stora lokala frihet i resursanvändning för både forskning och grundutbildning som nu efter hand införs ställer stora krav på en kontinuerligt bedrivna utvärdering av hög kvalitet både lokalt och på nationell nivå.

Det ankommer på regering och riksdag att ange former för denna verksamhet på nationell nivå. Tre faktorer bör därvid tillmätas avgörande vikt.

Ansvar för genomförandet av utvärderingen bör spridas på många olika organ, några av dem bör ha egen initiativrätt. Därigenom garanteras kvaliteten genom mångfalden.

De organ m. fl. som ansvarar för genomförandet bör ha en sådan vetenskaplig auktoritet att de av de inom högskolan verksamma uppfattas som legitima granskare av deras arbete.

Resultatet av utvärderingen måste göras tillgängligt för allmänhet, studenter och beslutsfattare. Genom ett offentliggörande av skillnader i kvalitet t. ex. hos likartad utbildning inom flera högskolor kommer de ansvariga att spurras ytterligare i sina ansträngningar att åstadkomma bästa möjliga verksamhet.

Dessa överväganden har lett mig till följande ståndpunkter.

Ansvar för utvärderingen av högskolan på nationell nivå bör anförtros åt ett sekretariat bestående av ett antal framstående akademiker. Till sekretariatets förfogande skall stå ett litet men synnerligen kvalificerat kansli. Sekretariatet bör disponera medel för beställning av utvärderingsinsatser m. m.

Ansvar för *genomförandet av utvärderingen* bör läggas på många instanser och vid behov inrättade grupper. Självfallet är avnämarnas, t.e.x. näringslivets, deltagande av stor vikt främst i fråga om vissa utvärderingar. En roll bör ges de tre akademierna. Ingenjörsvetenskapsakademien, Vetenskapsakademien och Vitterhetsakademien, vilka även bör engageras att utföra utvärdering på eget initiativ.

Regeringen kan naturligtvis också fatta beslut om genomförande av utvärderingar i särskild ordning.

1.3 Uppgifter för en servicemyndighet

I en organisation av tidigare nämnd omfattning kommer det även med ytterligare decentralisering att finnas en rad funktioner, som av ekono-

miska eller kvalitativa skäl med fördel kan behandlas gemensamt. Det gäller t.ex. administrativ utveckling, övergripande nationell information om högre utbildning och forskning, juridisk service, försöksdjursfrågor, personalutbildning och vissa internationella frågor, men också konkreta frågor som upphandling av utrustning. Funktionerna kan variera över tiden.

Genomgående gäller för de områden som jag nu har nämnt att högskolans behov av stöd och nationellt samordnade resurser ligger på en mycket kvalificerad nivå.

En central basorganisation för sådana frågor, som har karaktären av gemensam service och expertstöd till högskolan, bör således finnas. Självklart kan myndigheten även därutöver utföra vissa särskilda uppgifter av detta slag på regeringens uppdrag. Det är viktigt för slagkraften att verksamhetsidén för en sådan organisation så långt möjligt renodlas. Därigenom stimuleras effektivitet och flexibilitet.

I princip borde en sådan organisation kunna finansieras av universitet och högskolor och inte över ett eget statsbudgetanslag. Det kontinuerliga behovet av insatser och behovet av stöd till små myndigheter talar dock för att en viss miniminivå finansieras via ett anslag på statsbudgeten direkt till en sådan servicemyndighet. Uppgifter därutöver, som universitet och högskolor finner bör utföras gemensamt av ett centralt organ, finansieras däremot direkt av högskoleenheterna. En servicemyndighet för högskolan bör inrättas den 1 juli 1992. Jag återkommer senare till benämningen av denna organisation.

Ett uppdrag för servicemyndigheten direkt från statsmakterna bör vara att svara för *information om verksamheten inom högskolan*. I uppdraget bör även ingå att svara för övergripande internationell information. Forskningens och den högre utbildningens fundamentala roll i samhällsutvecklingen gör det angeläget med en kvalificerad informationsfunktion för dessa båda verksamheter på nationell nivå. Forskningsinformation och information om samspelet mellan forskning och högre utbildning, rekryteringsbefrämjande information och allmän information om högskolan och dess verksamhet till allmänhet, näringsliv och myndigheter bör ges en slagkraftig resurs inom ramen för servicemyndigheten.

Servicemyndigheten bör även svara för en besläktad uppgift, nämligen en *samlad redovisning av verksamheten inom högskolan*. Detta arbete måste självfallet bedrivas i nära samarbete med universitet och högskolor och med andra myndigheter, inte minst statistiska centralbyrån. Det är värt att notera att viktiga resurser i detta avseende även finns inom centrala studiestödsnämnden, CSN.

Högskolans omfattning och komplexa natur gör det angeläget att kvalificerat *administrativt utvecklingsarbete* bedrivs kontinuerligt. Väsentliga insatser utförs - och måste utföras - på lokal nivå. Erfarenheten visar dock på ett behov av stöd, stimulans och viss samordning på nationell nivå. Det gäller t. ex. formulering av nyckeltal för verksamhetsuppföljning och utveckling av informationssystem som båda ger väsentligt

stöd lokalt och relevant information för den nationella planeringen. Servicemyndigheten bör därför ha ett uppdrag från statsmakterna inom området administrativ utveckling. Avvägningen mellan insatser av egen kvalificerad personal och köp av tjänster bör ske fortlöpande grundat på samråd med högskoleenheterna.

Ledningsutveckling och viss kvalificerad *personalutbildning* i övrigt, t.ex. kurser för personal som sysslar med försöksdjur, är likaså väsentlig verksamhet som med fördel bedrivs med ett mått av samordning och initiativ från nationell nivå. Ansvar för en sådan verksamhet bör knytas till servicemyndigheten.

Till de uppgifter som också bör finansieras genom statsbudgetanslag till servicemyndigheten hör *juridisk service* till universitet och högskolor. Även om statsmakternas reglering genom högskolelag och högskoleförordning fortsättningsvis kommer att vara starkt begränsad i jämförelse med dagsläget finns en rad andra författningar, som har tillämplighet inom högskoleområdet. Regleringen av anställningsförhållanden m.m. är därtill givetvis av stor betydelse för verksamheten inom högskolan. Det är väsentligt för universitet och högskolor att ha tillgång till juridisk expertis med möjlighet att ge råd om tillämpningen av bestämmelser just med avseende på verksamheten inom högskolan. Det föreligger även ett behov av expertis för rådgivning inom det civilrättsliga området.

Servicemyndigheten bör vidare svara för vissa frågor, som gäller *internationellt samarbete* inom högskoleområdet. Det gäller framför allt utbildningssamarbetet inom EG. Här behövs en central instans med förmedlande och koordinerande uppgifter för bl.a. utbildningssamarbetet inom programmen COMETT och ERASMUS. I ERASMUS-programmet ingår bl.a. att deltagarländerna skall utse ett speciellt organ för erkännandefrågor, NARIC (National Academic Recognition and Information Centre). Denna uppgift bör också fullgöras av den nya myndigheten. På forskningssidan är E.G-samarbetet nära förknippat med arbetet inom forskningsprojekt. Det är därför naturligt att forskningsråden här liksom hittills har huvudansvaret. Den nya myndigheten bör dock - om så bedöms lämpligt - tillsammans med forskningsråden kunna svara för t.ex. informationsinsatser avseende också forskningsprogrammen.

En viktig serviceuppgift, som lämpligen bör fullgöras av en central instans inom högskoleområdet är *bedömningen av utländska högskoleutbildningar*. Den nya servicemyndigheten bör svara för denna uppgift.

Det bör också vara möjligt att vid servicemyndigheten kunna fullgöra uppgifter beträffande *planering och upphandling av vetenskaplig utrustning*. Betydande fördelar kan uppnås genom lämplig samordning av upphandling i lönsamhets syfte, utbildning för berörd personal och kompetens inom avtalsjuridik m.m. Vidare kommer den europeiska integrationen att ställa nya krav på upphandlingsresurserna eftersom det vid upphandling över vissa beloppsgränser blir nödvändigt att utsträcka anbuds förfarandet över hela integrationsområdet. Det framstår därför som viktigt att servicemyndigheten kan ge service till universitet och

högskolor inom dessa områden. För att inte på grund av övergångsproblemm förlora de möjligheter till fördelar, som ett samordnat uppträdande på marknaden inom lämpliga områden kan ge, bör servicemyndighetens verksamhet inom utrustningsområdet till att börja med vara anslagsfinansierad som nu. Mot slutet av den första treårsperioden bör den dock till största delen kunna finansieras på uppdragsbas.

Organisationen och formerna såvitt gäller utrustningsfrågor blir i hög grad beroende av de ställningstaganden som kommer att göras i samband med övergången till ett nytt planerings- och budgetsysteem för högskolan inför treårsbudgetperioden 1993/94 - 1995/96. Vidare kommer uppgifterna att påverkas av det nya systemet för statlig lokalförsörjning. Jag avser att återkomma till hithörande frågor i budgetpropositionen 1993.

Till servicemyndigheten bör vidare administrativt knytas ett *råd för forskning om högskolan*. Ledamöterna i rådet, vilka bör rekryteras efter samma principer som tidigare, bör utses av regeringen. Rådet svarar för fördelningen av medel för forskning och utvecklingsarbete rörande verksamheten inom högskolan.

Vidare hör till myndigheten tills vidare knytas det *grundutbildningsråd*, som för närvarande är försöksvis inrättat. Beslut om den fortsatta verksamheten kommer här att fattas i samband med besluten inför den kommande treåriga planeringsperioden för högskoleutbildning.

Servicemyndigheten hör till och med antagningen inför vårterminen 1993 svara för *antagningen av studerande till grundläggande högskoleutbildning*. Antagningen bör därefter bedrivas i de former som universitet och högskolor själva finner lämpliga. Resurser motsvarande den nuvarande centrala antagningen förs då över till högskoleenheterna. Ansvaret för *högskoleprovet* hör även överföras till servicemyndigheten.

Servicemyndigheten bör ledas av en generaldirektör.

Servicemyndighetens verksamhet bör, som har framgått av vad jag nyss har anfört, till viss del vara anslagsfinansierad och därutöver uppdragsfinansierad. Jag avser att återkomma till de anslagstekniska konsekvenserna i budgetpropositionen 1992.

Mitt förslag: Den nuvarande besvärsnämnden för högskoleutbildning ombildas den 1 juli 1992 och ges till uppgift att svara för samtliga besvärärenden inom högskolan.

Skälen för mitt förslag: Enligt det förslag till högskoleförordning, som läggs fram våren 1992, kommer det att vara möjligt att anföra besvär över vissa beslut som fattas av lokala högskoleorgan. Framför allt gäller detta tjänstetillsättningar. Fr.o.m. den 1 juli 1993 kommer tjänster som professor att tillsättas genom lokala beslut inom högskolan. Besvärsnämnden bör då också svara för besvär som avser samtliga tjänster som professor.

Besvärärenden har inget naturligt samband med de funktioner, som servicemyndigheten skall svara för. Servicemyndigheten bör således inte vara besvärinstans. I stället bör det finnas en besvärsnämnd för högskolan. Denna bör svara för samtliga besvärärenden inom högskolan. Det innebär bl.a. att besvär över kommande beslut av lokala högskoleorgan att tillsätta tjänster som professor behandlas av besvärsnämnden.

Den nuvarande besvärsnämnden för högskoleutbildning har till uppgift att avgöra besvär över antagningsbeslut. Det mest praktiska är att ombilda denna nämnd och att utvidga dess ansvarsområde till att omfatta alla typer av besvär inom högskolan.

Ombildningen av besvärsnämnden bör ske den 1 juli 1992. Det beslutande organet bör bestå av en ordförande och sex andra ledamöter. Samtliga bör utses av regeringen. Ordföranden, liksom dennes ersättare, bör vara eller ha varit ordinarie domare och av ledamöterna i övrigt bör också minst hälften vara jurister. Vid nämnden bör finnas en kanslichef och erforderliga sekretariatsresurser i övrigt. Jag avser att återkomma till de anslagsmässiga konsekvenserna i budgetpropositionen 1992.

3 Särskilda förändringar inom forskningsrådsorganisationen m. m.

Prop. 1991/92:76

Mitt förslag: De medel som forskningsrådsnämnden f n fördelar till dyrbar vetenskaplig utrustning och för viss forskning fördelas i stället av forskningsråden. Dessa bör också ta över ansvaret för sin interna administration. FRN:s medel för forskningsinformation bör tillföras dels universitet och högskolor med fast forskningsorganisation, dels den nya servicemyndigheten för högskoleutbildning och forskning.

Skälen för mitt förslag: Forskningsrådsnämnden, FRN, tillkom 1977 med uppgift i första hand att fördela medel till tvärvetenskaplig forskning som gäller forskningsområden med samhällelig relevans, dyrbar vetenskaplig utrustning samt att bedriva och finansiera forskningsinformation.

FRN:s arbete inleddes vid en tidpunkt då vare sig forskning av nyss nämnt slag eller forskningsinformation hade en tillfredsställande förankring inom andra forskningsfinansierande organ respektive inom högskolan.

FRN har framgångsrikt bidragit till en positiv förändring i detta avseende. Jag anser emellertid att tiden nu är mogen att markera övriga forskningsråds och högskoleenheternas roll för tvärvetenskaplig forskning respektive forskningsinformation genom att överföra FRN:s nuvarande ansvar till dem. Redan nuvarande resursfördelning mellan FRN och övriga berörda organ visar att utvecklingspotentialen för de aktuella verksamheterna främst ligger hos de stora forskningsfinansierande organen och inom universiteten och fackhögskolorna. Min uppfattning är att förändringarna inte får innebära att respektive verksamhet totalt sett får minskade resurser.

Forskningsrådsnämnden fördelar nu de särskilda medel som anvisas för *dyrbar vetenskaplig utrustning*. Det nya anslagssystem, som successivt införs för all statlig verksamhet, innebär bl.a. att valet av resursinsats för att uppnå av statsmakterna angivna mål överläts till berörda myndigheter. Någon kostnadsslagsstyrning bör i princip inte förekomma från regeringens och riksdagens sida. För forskningens del skall det nya anslagssystemet tillämpas fr.o.m. budgetåret 1993/94.

En konsekvent tillämpning av det nya anslagssystemets grundprinciper leder till att medel för vetenskaplig utrustning i anslutning till forskningsrådsfinansierade projekt inte - som för närvarande - hör anvisas separat utan ingå i de anslag som respektive forskningsråd disponerar. Varje forskningsråd kan då själv ansvara för alla avvägningar som är relevanta för att forskningsprojekten inom deras respektive områden skall ges så adekvata resurser som möjligt.

Som tidigare nämnts fördelar forskningsrådsnämnden också *vissa medel för forskning*. Den verksamhet FRN finansierar skall framför allt vara tvärvetenskaplig och gälla forskningsområden av samhällslig relevans. Även forskningsråden svarar redan nu för verksamhet som är tvär- och mångvetenskaplig. T. ex. stödjer HSFR forskning inom områdena datorutveckling, individen och samhället, stadsforskning och jämställdhetsforskning. NFR har inrättat en arbetsgrupp för tvärvetenskap med representanter för rådets fyra programutskott, samt andra forskningsstödjande organ. Forskningsprogrammet inom området syftar till vetenskaplig utveckling genom tillämpning av metoder och idéer från naturvetenskapen på problem inom samhällsvetenskap och humaniora och vice versa.

De medel, som FRN disponerar, bör efter det att närmare underlag för fördelningen tagits fram föras över till forskningsråden.

Forskningsrådsnämndens arbete med forskningsinformation har rönt uppskattning. Arbetet med forskningsinformation och medel härför bör i fortsättningen överföras på servicemyndigheten och på de högskoleenheter som har fast forskningsorganisation.

Forskningsrådsnämnden svarar i stor utsträckning för den *interna administrationen* för samtliga myndigheter, som ingår i forskningsrådsorganisationen inom utbildningsdepartementets område (d.v.s. utöver FRN också humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, medicinska forskningsrådet och naturvetenskapliga forskningsrådet). Forskningsråden bör tillföras medel som compensation för att FRN:s arbetsinsatser inom detta område bortfaller. Det bör därefter ankomma på forskningsråden att avgöra hur arbetet med dessa frågor i fortsättningen bäst organiseras. En av myndigheterna bör även i fortsättningen, om så bedöms lämpligt, kunna svara för den samlade interna administrationen.

De uppgifter för vilka forskningsrådsnämnden i dag svarar förs således över till andra myndigheter. Underlag för den närmare fördelningen mellan berörda myndigheter kommer att tas fram av en särskild organisationskommitté. Vid fördelningen skall särskilt beaktas att av statsmakterna gjorda prioriteringar av tvärvetenskaplig forskning - t.ex. med avseende på kvinno- och jämställdhetsforskning - kan fullföljas.

Mitt förslag: När servicemyndigheten inrättas bör universitets- och högskoleämbetet, utrustningsnämnden för universitet och högskolor, och forskningsrådsnämnden läggas ned. Den nya myndighetsorganisationen genomförs med början 1 juli 1992.

Skälen för mitt förslag: Som jag tidigare nämnt bör den nya servicemyndigheten svara för central antagning av studerande till grundläggande högskoleutbildning till och med antagningen inför vårterminen 1993. Den nuvarande centrala antagningsenheten vid UHÄ bör därför föras över till servicemyndigheten den 1 juli 1992.

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor är redan i dag en servicemyndighet. Det är med hänsyn till det pågående förändringsarbete, som jag tidigare nämnt och som syftar till förändringar inför budgetåret 1993/94, motiverat att den nuvarande myndighetens verksamhet får ingå i det nya servicemyndigheten under budgetåret 1992/93. Servicemyndigheten bör under detta budgetår i allt väsentligt fullgöra de uppgifter som utrustningsnämnden nu har. Under den därpå följande treårsperioden bör en successiv förändring av uppgifterna ske i enlighet med de förutsättningar jag tidigare har angivit.

Jag räknar således med att servicemyndigheten den 1 juli 1992 övertar även de uppgifter som utrustningsnämnden för universitet och högskolor nu har i förhållande till myndigheter utanför högskoleområdet.

Mina förslag i det föregående om förändringar av myndighetsstrukturen inom högskoleutbildning och forskning bör kunna leda till en besparing på berörda anslag på 10 milj kr. Jag avser återkomma till denna fråga i samband med budgetpropositionen 1992.

Jag räknar med att den personal som vid nuvarande myndigheter utför de arbetsuppgifter som i allt väsentligt utan förändring förs över till servicemyndigheten den 1 juli 1992 anställs vid servicemyndigheten vid denna tidpunkt. Detta gäller i första hand den personal som vid UHÄ arbetar med central antagning och personal vid UUH. Det blir därefter den nya servicemyndighetens sak att efter hand anpassa personalens struktur och omfattning till de nya förutsättningar som kommer att gälla även inom de nyss nämnda områdena. I den mån forskningsråden utökar sin personal med anledning av att de övertar uppgifter från forskningsrådsnämnden skall rekryteringarna i första hand göras bland de nu anställda vid nämnden.

För att genomföra de redovisade förändringarna bör det snarast möjligt tillsättas en organisationskommitté för servicemyndigheten m.m. I uppdraget till denna kommitté bör även ingå att studera möjligheter till samnyttjande av vissa resurser mellan den nya myndigheten och CSN. De nuvarande myndigheterna förutsätts fullfölja sina uppgifter under våren 1992. Det innebär bl.a. att de i förekommande fall kan slutföra de uppdrag som givits i syfte att ta fram underlag för statsmakternas beslut

inför treårsperioden 1993/94 - 1995/96. Enligt tidigare givna direktiv skall dessa uppdrag redovisas under våren 1992, i regel senast den 1 juni 1992.

Enligt de myndighetsspecifika direktiv som givits till utrustningsnämnden för universitet och högskolor skall nämnden dock lämna en redovisning av vissa frågor senast den 1 september 1992. I den mån det inte är möjligt att lämna en redovisning senast den 30 juni 1991 hör resterande frågor övertas av servicemyndigheten för redovisning senast den 1 september 1992.

För att så långt möjligt undvika praktiska problem för berörda forskare hör forskningsrådsnämnden fatta vissa beslut även avseende verksamheten under budgetåret 1992/93. Forskningsrådsnämnden bör således under våren 1992 besluta om fördelningen av medel för tvär- och mångvetenskaplig forskning som anvisas inför budgetåret 1992/93. Nämndens beslut får dock inte annat än i undantagsfall innehåra åtaganden efter utgången av detta budgetår. Vidare bör nämnden våren 1992 på sedvanligt sätt bereda och besluta om fördelningen av de särskilda medlen för dyrbar vetenskaplig utrustning.

Avvecklingen av myndigheterna bör förberedas av organisationskommittén. En särskild avvecklingsmyndighet bör inrättas den 1 juli 1992 med uppgift att i erforderlig omfattning avsluta verksamheter samt att svara för personalfrågor och andra administrativa frågor under avvecklingsperioden. Denna myndighet avses få arbetsgivaransvaret för övertalig personal.

Mitt förslag: Nuvarande studiemedelsnämnder och vuxenutbildningsnämnder läggs ned och upphör därmed som självständiga myndigheter fr.o.m. den 1 juli 1992.

Kanslipersonalen vid de nuvarande nämnderna ingår i centrala studiestödsnämndens (CSN) kansliorganisation.

CSN får inrätta samrådsgrupper.

Bakgrunden till mitt förslag: studiestödsorganisationen består, förutom av centrala studiestödsnämnden (CSN), av sex studiemedelsnämnder (SMN) och 24 vuxenutbildningsnämnder (VUN). Ett kansli finns i varje län. På de sex orter där det finns både SMN och VUN är kanslierna samordnade. Sammanlagt finns 452 tjänster vid myndigheterna, varav 212 vid CSN, 128 vid SMN och 112 vid VUN per den 30 juni 1991.

SMN handlägger ärenden om studiehjälp och studiemedel. VUN handhar ärenden om vuxenstudiestöd, timsättning, utbildningsarvode och statsbidrag för uppsökande verksamhet på arbetsplatser.

Av VUNs nio ledamöter utses fem av regeringen efter nominering av Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO). Fyra ledamöter väljs av resp. landsting och, i vissa fall, av kommuner. Den fackliga majoriteten har sin grund i vuxenstudiestödets inriktning mot korttidsutbildade vuxna samt att de fackliga organisationerna har ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna.

SMN med nio ledamöter, vilka samtliga utses av regeringen, har en bredare sammansättning med personer från t.ex. utbildningsväsende, studerandeorganisationer, arbetsmarknadsmyndigheter, studerandehälsövården, banker samt från LO och TCO.

CSN bedriver sedan ett antal år tillbaka ett omfattande utvecklingsarbete bl.a. genom decentralisering av arbetsuppgifter. En inriktning har varit att bygga upp en studiestödsmyndighet i varje län, där i princip alla former av studiestöd samt återbetalningsfrågor handläggs. Detta ledde till förslag i proposition 1989/90:100, bil. 10 om övergång till en länsorganisation med ett kansli i varje län. Riksdagen bemyndigade regeringen att vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra en omorganisation i enlighet med CSNs förslag (SfU 14, rskr. 202).

Utbildningsdepartementet remitterade under våren 1990 ett inom departementet utarbetat förslag till ny nämndorganisation. Förslaget innebär att nuvarande nämnder skulle upphöra och ersättas med en länsstudiestödsnämnd i varje län. De nya nämnderna skulle inrättas successivt i den takt kanslierna omorganiserades.

CSN föreslog i sitt remissvar att CSN skulle ges ansvaret för kansliverksamheten vid nämnderna och att nämnderna in pleno enbart skulle

ansvara för tillämpningen av studiestödsreglerna och viktigare policyfrågor.

I prop. 1990/91:100 bil.10 anmäldes att frågan i sin helhet borde ytterligare beredas och prövas, innan ställning togs till inrättande av länsstudiestödsnämnder. Avsikten var att återkomma med närmare förslag om den regionala organisationen i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen för budgetåret 1991/92. Riksdagen hade ingen erinran däremot (SfU 12, rskr.240).

I prop.1990/91:150, kompletteringspropositionen, anmäldes att en särskild utredare hade tillkallats för att utreda vuxnas möjligheter att finansiera studier på grundskole- och gymnasieskolenivå (dir. 1990:2), den s.k. Finvuxutredningen. Enligt vad föredragande statsrådet hade erfarit skulle utredaren överväga sådana förslag, att de kunde komma att påverka även den regionala studiestödsorganisationen och behovet av lekmananämnder. Frågan om den regionala organisationen borde därför prövas först i samband med beredningen av utredarens förslag.

Enligt SMNs och VUNs instruktioner (1988:1196, 1988:1197) är det nämnden in pleno som är chef för myndigheten. Genom delegation fattas emellertid den övervägande delen av besluten i studiestödsärenden på kanslinivå. Det är de mer komplicerade ärendena som behandlas vid sammanträde med nämnden. För SMN gäller det främst när den studerande försenats i studierna av olika skäl och fortsatt studiestöd därför kan ifrågasättas. För VUN gäller det främst frågor om urval bland sökande till vuxenstudiestöd samt ärenden som rör statsbidrag för uppsökande verksamhet på arbetsplatser. Givetvis behandlas också olika principfrågor och andra ärenden av särskild vikt vid sammanträde med nämnden.

När det gäller prövningen av mer svårbedömda studiemedelsärenden förekommer idag samråd i jämförelsevis stor utsträckning med representanter för högskolor och studerande. Samrådet sker i särskilda samrådsgrupper, vars sammansättning varierar beroende på vilka utbildningar som de aktuella ärendena avser. Erfarenheterna av denna ordning är goda. I allmänhet blir kanslipersonalen och de externa intressenterna helt överens om ett beslut. Vid VUN är det vanligt att kollektiva ansökningar om korttidsstudiestöd och bidrag för uppsökande verksamhet behandlas i en beredningsgrupp innan beslut tas i nämnden.

Den nuvarande ansvars- och beslutsordningen hos SMN och VUN har, som nämnts, ifrågasatts av CSN: I den löpande verksamheten krävs nämligen ofta snabba åtgärder, när det gäller t.ex. personalfrågor och ADB-teknik. Enligt min mening ställs nu stora krav på besparingar och rationalisering inom den offentliga sektorn. När det gäller CSN skulle denna process underlättas väsentligt, om myndigheten inom ramen för en enda kansliorganisation fick ta det samlade ansvaret för organisationsutvecklingen. Den nuvarande ordningen, som innebär att ansvaret regionalt är splittrat på 30 självständiga myndigheter, försvårar möjligheterna till helhetslösningar och en mer flexibel resursanvändning.

Nämnderna har under årens lopp gjort en värdefull insats när det gäller utformning av praxis för studiestödsbeviljningen. Tjänstemännens handläggning av ärenden bygger således på en solid kunskaps- och erfarenhetsgrund och kan därför anses fylla högt ställda kvalitetskrav. CSN som central myndighet har till uppgift att verka för en enhetlig tillämpning av bestämmelserna om studiestöd. Myndigheten utfärdar föreskrifter och allmänna råd och bedriver en omfattande utbildnings- och tillsynsverksamhet.

Mot bakgrund av vad jag här har anfört, bedömer jag att studiemedelsnämnderna och vuxenutbildningsnämnderna kan läggas ned och att kanslierna inordnas i CSNs organisation.

Den möjlighet att inrätta samrådsgrupper som nu finns vid SMN bör behållas i den nya organisationen. Förfarandet bör dessutom kunna utvidgas till att gälla ärenden om vuxenstudiestöd. Det bör ankomma på CSN att besluta om hur samrådet skall gå till i de olika slagen av ärenden.

Den direkta besparingen i form av arvoden m.m. till följd av nämndernas avskaffande kan uppskattas till 1.5 milj.kr. Övriga besparingar, i första hand för personal kan för 1992/93 beräknas till 3.5 milj.kr. Man torde också kunna räkna med ytterligare besparingsmöjligheter under de därefter närmast kommande åren. CSN förutsätts redovisa sina beräkningar i det avseendet i kommande anslagsframställningar. Jag återkommer till dessa frågor i budgetpropositionen.

SMNs beslut i studiestödsärenden kan överklagas hos CSN. VUNs beslut om särskilt vuxenstudiestöd kan däremot inte överklagas, utom när det gäller återkrav av stöd. Beslut om korttidsstudiestöd, internatbidrag och statsbidrag för uppsökande verksamhet kan överklagas.

Mitt förslag i det föregående innebär att beslut som fattas på regional nivå i fortsättningen formellt blir beslut av CSN. Detta aktualiserar frågan om det även framgent skall finnas någon överprövningsmöjlighet i nämnda ärenden.

CSNs hittillsvarande prövning av överklaganden har inte enbart betydelse för den enskilde. Den innebär också att praxis mellan olika nämnder blir mera enhetlig. Dessutom har ärendena utgjort en signal till CSN om var oklarheter i tillämpningen föreligger och vilka slag av beslut som oftast ifrågasätts.

Enligt förvaltningslagen (1986:223) skall en myndighet ompröva ett beslut, som visar sig vara uppenbart oriktigt. Av förvaltningsrättsliga principer följer att myndigheterna därutöver har möjlighet att ompröva sina beslut i betydande omfattning. Enligt min mening kan det vara lämpligt att CSN får skyldighet att ompröva sina beslut, om den som beslutet rör begär det. Det bör emellertid ankomma på regeringen att utforma närmare bestämmelser om möjligheterna till omprövning hos CSN.

Jag avser att i samband med beredningen av 1992 års budgetproposition återkomma till regeringen med förslag till lagändringar.

Jag vill slutligen nämna att de förslag till förändringar som jag har framfört i det föregående har varit föremål för information till berörda myndigheter och deras personal. Personalorganisationerna har även fått ta del av förslagen och har beretts tillfälle att lämna synpunkter.

7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för utvärdering av högskolan som jag har förordat (avsnitt 1.2).
2. godkänna att ett sekretariat för utvärderingsfrågor inrättas den 1 juli 1992.
3. godkänna att en servicemyndighet för högskoleutbildning och forskning m m inrättas den 1 juli 1992.
4. godkänna de riktlinjer för besvärsnämnden för högskolan som jag har förordat (avsnitt 2).
5. godkänna att uppgifter förs över från forskningsrådsnämnden till forskningsråden i enlighet med vad jag har förordat.
6. godkänna att universitets- och högskoleämberet, utrustningsnämnden för universitet- och högskolor och forskningsrådsnämnden läggs ned den 1 juli 1992.
7. godkänna de organisationsförändringar inom studiestödsområdet som jag har förordat (avsnitt 5).

Innehållsförteckning

Prop. 1991/92:76

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 december 1991	3
Proposition om vissa förändringar av myndighets- strukturen inom högskole- och studiestödsområdena. m.m.	3
1 Ett utvärderingssekretariat och en servicemyndighet	3
1.1 Bakgrund	4
1.2 Utvärderingsarbete	5
1.3 Uppgifter för en servicemyndighet	5
2 Besvärsnämnd	9
3 Särskilda förändringar inom forskningsråds- organisationen m.m.	10
4 Övergångsfrågor m.m.	12
5 Centrala studiestödsnämndens regionala organisation	14
6 Övrigt	17
7 Hemställan	17